

DOI: doi.org/10.51209/platform.2.6.2022.130-149

УДК 7.76.03/09; 7.026

Юлія Вікторівна РОМАНЕНКОВА,
доктор мистецтвознавства, професор,
Національний авіаційний університет,
Київ, Україна,
e-mail: 20romanenkova20@gmail.com,
ORCID: 0000-0001-6741-7829

СУЧАСНИЙ УКРАЇНСЬКИЙ ЕКСЛІБРИС У ВІТЧИЗНЯНІЙ ГУМАНІТАРИСТИЦІ: ДО ПИТАННЯ СТАНУ ДОСЛІДЖЕНОСТІ ФЕНОМЕНУ

Анотація. Стаття має на меті систематизацію публікацій, присвячених сучасному вітчизняному книжковому знаку. Акцентується відсутність комплексних, ґрунтовних досліджень, предметом аналізу яких є екслібрис, підкреслено фрагментарний характер переважної більшості наявних праць. Екслібристика подається як одне з найперспективніших явищ вітчизняного мистецтвознавства – недооцінене, мало висвітлене, погано зрозуміле. Зазначені причини дефіциту уваги до явища. Підкреслено особливості наукових і науково-популярних публікацій, створюваних теоретиками та художниками-практиками, основна різниця в методології, якою вони послуговуються. Книжковий знак сучасної України є дуже вигідним шляхом для презентування мистецького обличчя держави за її межами, зміцнення та покращення художнього іміджу у світовому арт-просторі. Тому акцентовано необхідність поглиблення наукового осягнення екслібрису сучасної України. Підкреслено нерівномірність висвітлення явища за кордоном та у вітчизняній мистецтвознавчій науці.

Проаналізовано наявні наукові праці в галузі екслібристики. Наведено як найбільш значущі публікації Ю. Каменецької, В. Михальчука, П. Нестеренка (дано стислий огляд характерних рис діяльності екслібрис-клубу, президентом якого він є), Ю. Романенкової, Т. Сафоновой, В. Тупіка. Зазначено, що український екслібрис швидко набирає обертів у зарубіжному художньому полі, починаючи з середини 1990-х рр., хоча увага до нього у вітчизняному науковому полі до сьогодні є дуже слабкою, тому склалася неприпустима, але типова для вітчизняної науки ситуація, коли феномен висвітлений і оцінений за межами країни краще, ніж на Батьківщині. Тому основною метою та завданням на перспективу для науковців сформульовано знищення нерівномірності висвітлення явища та сприяння його подальшого ствердження в українській гуманітаристиці.

Ключові слова: графіка малих форм, книжковий знак, екслібрис, глибокий друк, високий друк, колекціонування, книжкова графіка, графічний дизайн

Вступ. Український екслібрис має вже досить тривалу історію, чого не скажеш про стан теоретичного осягнення феномену. Екслібристика і зараз може бути оцінена як одне з найперспективніших явищ вітчизняного мистецтвознавства – недооцінена, мало висвітлена, погано зрозуміла. Книжковий знак, не дивлячись на кілька сторіч історії, і сьогодні фактично призначений для вузького кола знавців – не дивлячись на спроби фахівців його популяризувати та вивести за межі суто прикладної функції, екслібрис залишається переважно в тіні для широкого загалу і милує око більшою мірою рафінованої інтелігенції, що знається на друкованій графіці. При цьому книжковий знак сучасної України є дуже вигідним шляхом для презентування мистецького обличчя держави за її межами,

зміцнення та покращення художнього іміджу у світовому арт-просторі.

Постановка проблеми. Історія української друкованої графіки не може вважатися цариною, яка повно та всебічно досліджена, а книжковий знак – мабуть, її найскладніший для науковців сегмент. Передусім, перепорою, яку майже неможливо подолати, є складності у галузі знання теоретиками технік і матеріалів, які використовуються при створенні екслібрисів. Намагаючись висвітлити певні історичні етапи еволюції вітчизняного книжкового знаку, автори найчастіше ставлять собі за мету дати історичний огляд, у переважній кількості випадків – до середини ХХ ст., а сучасний екслібрис особливо знакового періоду – межі ХХ та ХХІ ст. так і залишається поза колом світла. І лівова частка теоретичних штудій, присвячених цьому явищу, є, на жаль, доволі описовими, грішать поверховістю. Причиною також є відсутність належного рівня компетентності у практичній царині у більшості авторів, що бралися за цю проблематику, слабка обізнаність у галузі технічних аспектів, що призводить до підміни понять, – наукові тексти з використанням формального аналізу поступаються науково-популярним описам фабули, зі зміщенням акцентів на деталі творчої біографії автора твору, на опис (саме опис, не аналіз) сюжетів тощо. Звідси і недооціненість явища, яке можна по праву трактувати як одне з найзначніших у сучасній друкованій графіці України зламу ХХ та ХХІ ст.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На жаль, бібліографія українського книжкового знаку станом на сьогодні є дуже обмеженою, хоча варто констатувати деяке пожвавлення інтересу до явища впродовж останніх кількох років. Основний корпус праць, присвячених екслібрису незалежної України, можна поділити на кілька блоків: розробки, автори яких

фокусувалися на творчості певного майстра, тобто дослідження переважно є монографічними; праці про книжковий знак України, орієнтовані на колекціонерів, надруковані більшою мірою в науково-популярних виданнях; роботи, що є своєрідною онтологією конкретних мотивів, сюжетних ліній в екслібрисі; наукові дослідження, як комплексні, так і присвячені окремим аспектам феномену, що ставлять на меті популяризувати екслібрис за межами України та презентувати його як вагомий складовий вітчизняної української графіки, тому висвітлюють більшою мірою творчі контакти митців та їх кроки до інтеграції у зарубіжний ар-простір. На жаль, останній блок поки що представлений дуже скудно.

Систематизація усіх наявних досліджень які можуть пролити світло на сучасний книжковий знак України, є **метою** даної **статті**, спрямованої переважно на актуалізацію необхідності комплексного аналізу вітчизняного екслібрису та його ролі у покращенні мистецького іміджу держави в сьогоденному культурному полі.

Виклад основного матеріалу. Історія українського екслібрису до 1991 р. висвітлена в гуманітаристиці країни значно краще, ніж сучасна сторінка його існування. Є і праці, присвячені окремим персоналіям, що зробили свій внесок у розвиток книжкового знаку, як роботи Н. Белічко [2] та Д. Малакова про Г. Малакова [6] або Б. Певного про М. Левицького; і більш комплексні розробки, як публікації Л. Амеліної, Я. Бердичевського [1], Ю. Іванченка, О. Лагутенко, О. Ламонової, О. Маричевської. На жаль, найчастіше розробки було присвячено художникам більш ранніх періодів, до 1990-х рр., творчість яких і так не була скривджена увагою, хоча екслібрис залишався в тіньовому становищі на тлі інших видів графіки. Тоді як своєрідному «андерграунду» екслібрис-світу, тобто митцям, що не є

частиною художнього життя, яке проходить виключно у межах офіційних державних профільних організацій, увага не приділялася. Тим часом, саме вони приносять левову частку перемог на найпрестижніших конкурсах світу – адже світова мистецька спільнота оцінює не дипломи НСХУ або медалі чи почесні грамоти від спілок та фондів, а наявність мистецького хисту та професійний рівень, що, на жаль, далеко не завжди напряму пов'язано з офіційним визнанням. Основним пропагандистом книжкового знаку в Україні став Петро Нестеренко, який з 1993 р. очолює створений за його ж ініціативою Український екслібрис-клуб (УЕК). Це громадська організація, діяльність якої, на жаль, протікає доволі уривчасто, з великими перервами в активності, бо для експозиційної діяльності та мобільності митців потрібна фінансова підтримка, а її у організації немає. Тому ентузіасти виживають лише завдяки власній фанатичній захопленості справою – влаштовують конкурси, переважно серед студентів, під егідою Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури (на кшталт конкурсів новорічного екслібриса), на початку своєї історії сприяли організації міжнародних виставок-конкурсів (1993/94 рр., Київ), подекуди намагаються робити це і зараз (спільно з чеськими колегами, наприклад: виставка екслібриса «Тандем», 2019 р.; чи разом із китайськими митцями: «Ювілейна виставка китайського екслібриса», 2019 р.). Але ці спроби є доволі локальними, мають не дуже великий розголос, хоча заслуговують на інтерес та повагу в силу відсутності можливостей для популяризації таких подій. Навіть участь у міжнародних конкурсах, у виставковому житті світу українських графіків – це заслуга виключно самих художників, які відшукують шанси гідно презентувати свою країну в різних куточках світу. При цьому ані державного фінансування для цього вони не мають, ані підтримки державних інституцій, ані

допомоги профільних мистецьких організацій, хоча Україна з 1994 р. є членом «FISAE» («Міжнародної асоціації товариств екслібрисистів»). Тому справа, яка має величезний потенціал для іміджеформування, перетворюється на процес виживання клубу за інтересами.

Саме президентом УЕК, Петром Нестеренком, зроблено багато публікацій, як заклали підвалини для дослідження українського книжкового знаку. І не лише в українських виданнях. Звісно, не всі вони мають науковий характер, чимало побачили світ завдяки спонсорській підтримці у виданнях комерційного характеру, популярного жанру, розрахованих на колекціонерів та поціновувачів цього виду графіки (видавництво С. Бродовича, видання португальського мецената А. М. да Мота Міранда або бельгійського – Л. ван ден Бріля). Чимало статей були вступними до каталогів виставок. Ці роботи теж посіли певну «нішу» в українській екслібристиці, бо спрямовані на шляхетну мету популяризації книжкового знаку, виривання його з забуття та інколи, можна сказати, навіть майже реанімації.

Але значна частина штудій є і суто науковими. Адже саме П. Нестеренко став автором першої в Незалежній Україні дисертації про екслібрис. Хоча вона присвячена книжковому знаку до середини ХХ ст., але, все ж, є наріжним каменем сучасного вітчизняного корпусу теоретичних праць про книжковий знак. Серед робіт П. Нестеренка є і праці загального характеру, присвячені графіці малих форм загалом [11; 12; 13], і її окремим аспектам [14; 15].

Друга дисертація про екслібрис присвячена суто сучасному книжковому знаку України [4], і є плодом наукової творчості Ю. Каменецької, яка є художником-графіком, дизайнером, тому її погляд на явище є особливо цікавим, бо вона здатна аналізувати і технічні особливості творів, робити

мистецтвознавчий аналіз, що може претендувати на ґрунтовність та всебічний характер. Найціннішими розробками зазвичай є саме штудії практиків – жоден теоретик не здатен досягнути всі тонкощі складностей технологічного процесу, від перенесення малюнку на друкарську форму до специфіки травлення при глибокому друці або суміщення відбитків із різних дошок при друці в багатоколірній ксилографії. Ю. Каменецька, при неабиякому сприянні якої президент УЕК активізує діяльність екслібристів у Києві, має досить багато статей, які висвітлюють і творчість вітчизняних митців зламу ХХ та ХХІ ст. [3], і окремі аспекти виставкової діяльності художників, у тому числі – й за межами країни, і специфіку технологічних процесів [5]. Її дисертаційне дослідження має цінний ілюстративний додаток, каталог творів сучасних вітчизняних екслібристів, де введено в науковий обіг і чимало до сьогодні майже невідомих імен, і представлені невідомі чи маловідомі твори багатьох майстрів. На жаль, навіть маючи належні знання, дослідниця приділила замало уваги суто технологічним аспектам у цій роботі, обмежуючись більшою мірою історичним фактажем, що позбавляє аналіз бажаної глибини. Шкода, що низка авторів, які є вагомим сегментом загальної картини еволюції українського екслібрису, була випущена з уваги, деякі згадані лише побіжно. Власне передусім йдеться про вище згаданий «андерграунд» графіки малих форм, тобто про ті самі зміщення акцентів у бік «офіційного мистецтва», осередками якого є Спілка художників та стіни Академії Мистецтв. Але ж варто пам'ятати, що сучасні мистецькі процеси, в тому числі й у надрах екслібрису, зосереджені не лише там, і багато що вартого уваги відірвано від офіційних профільних організацій, тому обирати персоналії для висвітлення треба, враховуючи всі вектори розвитку феномену.

На жаль, є і ще кілька дисертаційних досліджень, які опікувалися сучасним вітчизняним книжковим знаком, обіцяли презентувати цікавий матеріал, але поки не були доведені до завершення. Саме – на жаль, бо поки що ці розробки лише в стані зародку. Хоча, за іронією долі, авторами є художники-практики, які добре знаються саме на тих аспектах, що так важко даються теоретикам, – на специфіці технології. Автором низки публікацій про український книжковий знак є Т. Сафонова, дизайнер, що висвітлювала у мистецтвознавчій літературі як вузькопрофільні питання, пов'язані з сюжетикою графічних аркушів, основними мотивами, які використовуються митцями [20; 21], так і намагалася аналізувати феномен загалом, у контексті мистецьких процесів сучасності в цілому [19; 22; 23]. Подекуди її статті відмітні тяжінням до методології культурологічного аналізу, але це пояснюється специфікою видань, де друкувалися роботи авторки, та завданням досягнути досліджуваний феномен як складову загальної картини, тобто схильність до узагальнень є усвідомленим вибором.

Не позбавлені цікавого погляду на феномен і статті дизайнера В. Тупіка, який теж працював над дисертаційним дослідженням про книжковий знак України, яке поки ще на стадії розробки. Знаючись на комп'ютерних технологіях, автор присвятив одну зі своїх розробок, як, до речі, робили і Ю. Каменецька, і автор даної розвідки [34], синтезу традицій і новацій у книжковому знаку країни, що подав через призму використання арсеналу комп'ютерної графіки [25]. Окремо досліджувалася ним і специфіка використання кольору в екслібрисі, що може перерости в серйозне наукове дослідження, якщо розробити проблему більш глибинно [26]. Але, мабуть, серед найзначніших можна акцентувати публікацію цього молодого дослідника, присвячену ролі українських художників

у процесі становлення іміджу держави як конкурентоспроможного художнього осередку графіки [24]. Саме цей аспект і є найважливішим на сьогодні при висвітленні провідних векторів розвитку мистецтва сучасного вітчизняного екслібрису. Тут постають і питання сприйняття українського книжкового знаку в зарубіжному мистецькому полі, і компаративний аналіз зарубіжних і українських шкіл, і ролі екслібрису в самоідентифікації графіка в зарубіжному художньому просторі, і місце книжкового знаку в процесі презентування українського культурного продукту на світовій арені.

Цими питаннями опікується і В. Михальчук, який теж, як художник, глибше бачить природу та характер мистецького процесу. Серед його наукових штудій є чимало цікавих розробок, присвячених саме зазначеним щойно питанням [7; 8; 9; 10]. Особливо вдало ставиться проблема актуалізації сучасного українського книжкового знаку в зарубіжному мистецькому полі [7; 10].

Чимало наукових робіт у галузі екслібристики було створено і автором даної статті. Весь корпус досліджень, що вийшли друком станом на сьогодні, можна умовно поділити передусім на вітчизняні та зарубіжні. Акцентуємо доволі велику кількість у першу чергу зарубіжних публікацій, оскільки їх основним завданням автором ставився процес популяризації вітчизняного екслібрису саме за межами України та доведення його високого професійного рівня, підтвердженого численними призами на престижних конкурсах. Висвітлення цих перемог формулюється як одна з провідних задач і для вітчизняних публікацій, розрахованих на поціновувачів графіки малих форм. Найчисленнішими (17 статей) є статті у португальському виданні А.М. да Мота Міранда [27; 28; 29; 30; 31; 32], що мало дві серії та виходило впродовж багатьох років, аж до смерті

мецената. Ці видання були спрямовані на введення в обіг нових імен екслібристів, про яких готувалися ґрунтовні статті, супроводжувані check-list митців та майже завжди вкесним оригінальним естампом однієї з робіт із підписом автора, тому примірник видання коштував поціновувачам книжкового знаку доволі недешево, тим більше, що виходив досить обмеженим накладом (300 екземплярів). Але це видання було розраховане суто на колекціонерів, до того ж, зарубіжних, кандидатури презентованих у ньому митців обиралися самими меценатами, які ждали ближче познайомитися з новими персоналіями на арені екслібрис-життя, тому коло читачів було вузьким.

Окремо виділимо статті, присвячені конкретним школам українського книжкового знаку, де висвітлено їх провідні тенденції та проведено компаративний аналіз, передусім львівської [35] та київської шкіл [36].

Висновки. Не дивлячись на те, що український екслібрис швидко набирає обертів у зарубіжному художньому полі, починаючи з середини 1990-х рр., увага до нього у вітчизняному науковому просторі до сьогодні є дуже слабкою. Він і зараз є погано зрозумілим, бо складним, розрахованим на вузьке коло фахівців, тому склалася неприпустима, але, на жаль, типова для нашої науки ситуація, коли вітчизняний феномен висвітлений і оцінений за межами країни краще, ніж на Батьківщині. Тому основною метою та завданням на перспективу для науковців є знищити цю нерівномірність висвітлення явища та позиціонувати його належним чином в українській гуманітаристиці, дозволивши посісти гідне місце.

Список використаної літератури:

1. Бердичевський Я. Мистецтво екслібриса. Наш друг – книга. Киев: Реклама, 1977. Сс. 60-75.

2. Белічко Н. Світ сучасника в екслібрисах Георгія Малакова. Мистецтвознавство України. 2001. № 2. Сс. 74-83.
3. Каменецька Ю. Відображення авторського стилю в екслібрисах українських митців на міжнародних виставках-конкурсах у Бресті. Культура і сучасність. 2019. № 1. Сс. 260-267.
4. Каменецька Ю. Український екслібрис кінця 1980-х – 2010-х: традиції, трансформація, новітні здобутки. Дис. на здобуття наук. ст. д-ра філос. Київ, 2021 р. 261 с.
5. Каменецька Ю. В. Мистецтво сучасного українського екслібриса в техніці офорту. Традиції та новації у вищій архітектурно-художній освіті. 2018. № 6. Сс. 71-76.
6. Малаков Д. Україніка в екслібрисах Георгія Малакова. Слово Просвіти. 2012. № 29. С. 15.
7. Михальчук В. Основные тенденции актуализации экслибриса на современном мировом арт-рынке. Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв. 2014. № 3. Сс. 70-75.
8. Михальчук В. Украинские коллекционеры экслибриса: собрания, имена. Актуальні проблеми гуманітарних та природничих наук: матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф. Харків, 2018. Сс. 14-17.
9. Михальчук В. Экслибрис как объект коллекционирования: опыт современной Украины. Научный аспект. 2014. № 2. Сс. 76-83.
10. Михальчук В. Актуальные тенденции актуализации экслибриса на современном мировом арт-рынке. Вісник Харківської державної академії дизайну та мистецтв. 2014. № 3. Сс. 70-75.
11. Нестеренко П. Історія українського екслібриса. Київ: Темпора, 2010. 328 с.

12. Нестеренко П. Український екслібрис у «Пам'ятках України». Культура і життя. 2012. №41. С. 15.
13. Нестеренко П. Український екслібрис XVI-XX століть. Концептуальні засади розвитку та періодизація. Матеріали до українського мистецтвознавства. 2002. Вип.1. Сс.163-169.
14. Нестеренко П. Геральдичний суперекслібрис як засіб індивідуального оформлення книги. Вісник Української академії геральдики, товарного знаку та логотипу. 2005. №59. Сс.12-20.
15. Нестеренко П. Образи європейської художньої літератури в дзеркалі екслібрису. Ар-платформа. 2021. №2(4). Сс. 107-130.
16. Романенкова Ю. Італійський Пантагрюель книжкового знаку. Мистецтвознавство України. 2015. № 4. Сс. 321-325.
17. Романенкова Ю. Український екслібрис останньої третини XX ст. у світовому контексті: основні еволюційні фази. Матеріали V науково-технічної конференції [“АВИА-2003”], (Київ, жовтень 2003). Київ: НАУ, 2003. Сс. 102-105.
18. Романенкова Ю. Украинская экслибристика на международной арене современной графики. Мистецтвознавство України. 2015. Вип 15. Сс. 111-118.
19. Сафонова Т. Інформативність екслібрису: естетичні аспекти. Вісник Державної академії керівних кадрів культури і мистецтв. 2011. № 1. Сс. 79-84.
20. Сафонова Т. Образ Богородиці та Ісуса Христа в українському мистецтві екслібриса: інтонування. Вісник Державної академії керівних кадрів культури і мистецтв. 2011. № 4. Сс. 109-114.
21. Сафонова Т. Музичні інструменти в мистецтві екслібриса. Пам'ятки України: історія та культура. 2012. № 9. Сс. 8-25.

22. Сафонова Т. Украинский экслибрис: декор и орнаментация. Исторические, философские, политические и юридические науки, культурология и искусствоведение. Вопросы теории и практики. 2013. № 5 (31). Сс. 160-164.
23. Сафонова Т. Багатогранність мистецтва екслібриса. Молодий вчений. 2016. №4 (31). Сс. 678-681.
24. Тупік В. Роль українських екслібристів у формуванні конкурентноспроможності українського графічного мистецтва на міжнародній арені. Молодий вчений. 2017. № 5 (45). Сс. 80-83.
25. Тупік В. Екслібрис, виконаний за допомогою комп'ютерної графіки, в сучасному мистецтві. Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури. 2018. Вип.41. Сс. 287-29.
26. Тупик В. Цвет – признак украинского экслибриса конца XX – начала XXI столетия. East European Scientific Journal. №4(56). 2020. Сс. 4-8.
27. Romanenkova J. Graphic image of philosophy and mythology. Encyclopaedia Bio-Bibliographical of the Art of the Contemporary Ex-Libris. 1999. V. 24. Pp. 101-112.
28. Romanenkova J. By colour words about white ex-libris... Encyclopaedia Bio-Bibliographical of the Art of the Contemporary Ex-Libris. 1999. V. 24. Pp. 153-162.
29. Romanenkova J. A tailor, reaper and pipe player. Contemporary International Ex-Libris Artists. 2003. V. 2. Pp. 5-16.
30. Romanenkova J. A horn of plenty. Contemporary International Ex-Libris Artists. 2004. V. 3. Pp.87-96.
31. Romanenkova J. By colour words about white ex-libris... Encyclopaedia Bio-Bibliographical of the Art of the Contemporary Ex-Libris. 1999. V. 24. Pp. 153-162.

32. Romanenkova J. Ten castles of the copper kingdom. Encyclopaedia Bio-Bibliographical of the Art of the Contemporary Ex-Libris. 1999. V. 26. Pp. 171-182.
33. Romanenkova J., Zemlianska N., Zaria S. Religious genre in the contemporary Ukrainian exlibris: schools, techniques, main characteristics. The International Circle of Educational Institutes for Graphic Arts: Technology and Management. 2021. №13. Pp. 29-41.
34. Romanenkova J., Bratus I., Varyvonchyk A., Sharikov D., Karpenko O., Tkachuk O. Computer technologies as a method to create a contemporary ex-libris. Journal computer science & network security. 2022. V. 22. №.11. Pp. 71-76.
35. Romanenkova J., Bratus I., Mykhalchuk V., Gunka A. Lvov ex-libris school as the traditions keeper of the intaglio printing techniques in the Ukrainian graphic arts at the turn of the XXth and XXIth centuries. Revista Inclusiones. 2021. V. 8. Pp. 321-331.
36. Romanenkova J., Paliychuk A., Mykhalchuk V. Kiev ex-libris school as a xylography traditions keeper in printmaking of modern Ukraine. Journal of Graphic Engineering and Design. 2021. V. 12 (3). P. 39-45.

Yuliia V. ROMANENKOVA,

DSc in Arts, Professor,

National Aviation University,

Kyiv, Ukraine,

e-mail: 20romanenkova20@gmail.com,

ORCID: 0000-0001-6741-7829

CONTEMPORARY UKRAINIAN EX-LIBRIS IN NATION HUMANITIES: ON THE QUESTION OF THE RESEARCH'S STATE OF THE PHENOMENON

Abstract. The article aims to systematize publications dedicated to the modern domestic book plate. The lack of comprehensive, thorough research, the subject of which is the ex-libris, is emphasized, and the fragmentary nature of the vast majority of available works is emphasized. Book plates are presented as one of the most promising phenomena of domestic art history – underestimated, little covered, poorly understood. The reasons for the lack of attention to the phenomenon are indicated. The features of scientific and popular science publications created by theoreticians and practicing artists are emphasized, as well as the main difference in the methodology they use. The book plate of modern Ukraine is a very profitable way to present the artistic face of the state outside its borders, to strengthen and improve the artistic image in the world art space. Therefore, the need to deepen the scientific understanding of book plates of modern Ukraine is emphasized. The uneven coverage of the phenomenon abroad and in domestic art studies is emphasized. Available scientific works in the field of ex-libris are analyzed. The most significant publications are given by Yu. Kamenetska, V. Mykhalchuk, P. Nesterenko (a brief overview of the characteristic features of the ex-libris club, of which he is the president), Yu. Romanenkova, T. Safonova, and V. Tupik

is given. It is noted that the Ukrainian ex-libris is rapidly gaining momentum in the foreign artistic field, starting from the mid-1990^s, although attention to it in the domestic scientific field is still very weak, so an unacceptable, but typical for domestic science, situation has arisen, when the phenomenon is highlighted and is rated better outside the country than in the Motherland. Therefore, the main goal and task for the future for scientists is formulated to eliminate the uneven coverage of the phenomenon and to promote its further affirmation in Ukrainian humanitarianism.

Key words: graphic arts of small forms, book plate, ex-libris intaglio printing, xylography, collecting, book graphic arts, graphic design.

References:

1. Berdychevs'kyy, Ya. (1977). Mystetstvo ekslibrysa [Art of Ex-Libris]. Nash druh – knyha. Kiev: Reklama, 60-75 [in Ukrainian].
2. Byelichko, N. (2001). Svit suchasnyka v ekslibrysakh Heorhiya Malakova [The world of a contemporary in bookplates of Georgy Malakov]. Mystetstvoznavstvo Ukrayiny. 2, 74-83 [in Ukrainian].
3. Kamenets'ka, Yu. (2019). Vidobrazhennya avtors'koho stylu v ekslibrysakh ukrayins'kykh myttsiv na mizhnarodnykh vystavkakh-konkursakh u Bresti [Reflection of the author's style in bookplates of Ukrainian artists at international exhibitions-competitions in Brest]. Kul'tura i suchasnist'. 1, 260-267 [in Ukrainian].
4. Kamenets'ka, Yu. (2021). Ukrayins'kyy ekslibrys kintsya 1980-kh – 2010-kh: tradytsiyi, transformatsiya, novitni zdobutky [Ukrainian ex-libris of the late 1980s - 2010s: traditions, transformation, latest achievements]. PhD Thesis. Kyiv [in Ukrainian].

5. Kamenets'ka, Yu. (2018). V. Mystetstvo suchasnoho ukrayins'koho ekslibrysa v tekhnitsi ofortu [The art of modern Ukrainian ex-libris in the etching technique]. *Tradytsiyi ta novatsiyi u vyshchiiy arkhitekturno-khudozhniiy osviti*. 6, 71-76 [in Ukrainian].
6. Malakov, D. (2012). *Ukrayinika v ekslibrysakh Heorhiya Malakova* [Ukrainika in bookplates by Georgy Malakov]. *Slovo Prosvity*, 29, 15 [in Ukrainian].
7. Mikhal'chuk, V. (2014). Osnovnyye tendentsii aktualizatsii ekslibrisa na sovremennom mirovom art-rynke [The main trends in the actualization of ex-libris in the modern world art market]. *Visnyk Kharkivs'koyi derzhavnoyi akademiyi dyzaynu i mystetstv*. 3, 70-75 [in Russian].
8. Mykhal'chuk, V. (2018). *Ukraynskye kollektsyonery ékslybrysa: sobranyya, ymena* [Ukrainian bookplate collectors: collections, names. Actual problems of the humanities and natural sciences]. *Aktual'ni problemy humanitarnykh ta pryrodnychykh nauk: materialy V Mizhnar. nauk.-prakt. konf. Kharkiv*, 14-17 [in Russian].
9. Mikhal'chuk, V. (2014). Ekslibris kak ob'yekt kollektsionirovaniya: opyt sovremennoy Ukrainy [Ex-libris as an object of collecting: the experience of modern Ukraine]. *Nauchnyy aspekt*. 2, 76-83 [in Russian].
10. Mykhal'chuk, V. (2014). Aktual'nyye tendentsii aktualizatsii ekslibrisa na sovremennom mirovom art-rynke [Actual trends in the actualization of ex-libris in the modern world art market]. *Visnyk Kharkivs'koyi derzhavnoyi akademiyi dyzaynu ta mystetstv*. 3, 70-75 [in Russian].
11. Nesterenko, P. (2010). *Istoriya ukrayins'koho ekslibrysa* [History of Ukrainian Ex-Libris]. Kyiv: Tempora [in Ukrainian].
12. Nesterenko, P. (2012). *Ukrayins'kyy ekslibrys u "Pam'yatkakh Ukrainy"* [Ukrainian ex-libris in "Monuments of Ukraine"]. *Kul'tura i zhyttya*. 41, 15 [in Ukrainian].

13. Nesterenko, P. (2002). Ukrayins'kyy ekslibrys XVI-XX stolit'. Kontseptual'ni zasady rozvytku ta periodyzatsiya [Ukrainian ex-libris of the XVI-XX centuries. Conceptual principles of development and periodization]. Materialy do ukrayins'koho mystetstvoznavstva. 1, 163-169 [in Ukrainian].
14. Nesterenko, P. (2005). Herald'ychnyy superekslibrys yak zasib indyvidual'noho oformlennya knyhy [Heraldic superexlibris as a means of individual design of a book]. Visnyk Ukrayins'koyi akademiyi heral'dyky, tovarnoho znaku ta lohotypu. 59, 12-20 [in Ukrainian].
15. Nesterenko, P. (2021). Obrazy yevropeys'koyi khudozhn'oyi literatury v dzerkali ekslibrysu [Images of European fiction in the mirror of bookplate]. Art-platforma. 2(4), 107-130 [in Ukrainian].
16. Romanenkova, Yu. (2015). Italiys'kyy Pantahryuel' knyzhkovoho znaku [Italian Pantagruel book plate]. Mystetstvoznavstvo Ukrayiny. 4, 321-325 [in Ukrainian].
17. Romanenkova, Yu. (2003). Ukrayins'kyy ekslibrys ostann'oyi tretyny XX st. u svitovomu konteksti: osnovni evolyutsiyni fazy [Ukrainian ex-libris of the last third of the 20th century. in the world context: the main evolutionary phases]. Materialy V naukovo-tekhnichnoyi konferentsiyi ["AVYA-2003"]. Kyiv: NAU, 102-105 [in Ukrainian].
18. Romanenkova, Yu. (2015). Ukrainskaya ekslibristika na mezhdunarodnoy arene sovremennoy grafiki [Ukrainian bookplate in the international arena of modern graphic arts]. Mystetstvoznavstvo Ukrayiny. 15, 111-118 [in Russian].
19. Safonova, T. (2011). Informatyvnist' ekslibrysu: estetychni aspekty [Informativeness of book plate: aesthetic aspects]. Visnyk Derzhavnoyi akademiyi kerivnykh kadrov kul'tury i mystetstv. 1, 79-84 [in Ukrainian].
20. Safonova, T. (2011). Obraz Bohorodytsi ta Isusa Khrysta v ukrayins'komu mystetstvi ekslibrysa: intonuvannya. Visnyk

Derzhavnoyi akademiyi kerivnykh kadriv kul'tury i mystetstv [The image of the Virgin and Jesus Christ in the Ukrainian bookplate art: intonation]. 4, 109-114 [in Ukrainian].

21. Safonova, T. (2012). Muzychni instrumenty v mystetstvi ekslibrysa [Musical instruments in the art of ex-libris. Sights of Ukraine: history and culture]. Pam'yatky Ukrayiny: istoriya ta kul'tura. 9, 8-25 [in Ukrainian].

22. Safonova, T. (2013). Ukrainskiy ekslibris: dekor i ornamentatsiya [Ukrainian bookplate: decor and ornamentation]. Istoricheskiye, filosofskiyе, politicheskoye i yuridicheskoye nauki, kul'turologiya i iskusstvovedeniye. 5 (31), 160-164 [in Russian].

23. Safonova, T. (2016). Bahatohrannist' mystetstva ekslibrysa [The versatility of book plate art]. Molodyy vchenyy. 4 (31), 678-681 [in Ukrainian].

24. Tupik, V. (2017). Rol' ukrayins'kykh ekslibrystiv u formuvanni konkurentnospro-mozhnosti ukrayins'koho hrafichnoho mystetstva na mizhnarodniy areni [The role of Ukrainian ex-librists in shaping the competitiveness of Ukrainian graphic art in the international arena]. Molodyy vchenyy. 5 (45), 80-83 [in Ukrainian].

25. Tupik, V. (2018). Ekslibrys, vykonanyy za dopomohoyu komp'yuternoyi hrafiky, v suchasnomu mystetstvi [Ex-libris, made with the help of computer graphic arts, in modern art]. Aktual'ni problemy istoriyi, teoriyi ta praktyky khudozhn'oyi kul'tury. 41, 287-29 [in Ukrainian].

26. Tupik, V. (2020). Tsvet – priznak ukrainskogo ekslibrisa kontsa XX – nachala XXI stoletiya [Color is a sign of the Ukrainian ex-libris of the late XX - early XXI century]. East European Scientific Journal. 4(56), 4-8 [in Ukrainian].

27. Romanenkova, J. (1999). Graphic image of philosophy and mythology. Encyclopaedia Bio-Bibliographical of the Art of the Contemporary Ex-Libris. 24, 101-112 [in English].

28. Romanenkova, J. (1999). By colour words about white ex-libris... Encyclopaedia Bio-Bibliographical of the Art of the Contemporary Ex-Libris. 24, 153-162 [in English].
29. Romanenkova, J. (2003). A tailor, reaper and pipe player. Contemporary International Ex-Libris Artists. 2, 5-16 [in English].
30. Romanenkova, J. (2004). A horn of plenty. Contemporary International Ex-Libris Artists. 3, 87-96 [in English].
31. Romanenkova, J. (1999). By colour words about white ex-libris... Encyclopaedia Bio-Bibliographical of the Art of the Contemporary Ex-Libris. 24, 153-162 [in English].
32. Romanenkova, J. (1999). Ten castles of the copper kingdom. Encyclopaedia Bio-Bibliographical of the Art of the Contemporary Ex-Libris. 26, 171-182 [in English].
33. Romanenkova, J., Zemlianska, N., Zaria, S. (2021). Religious genre in the contemporary Ukrainian exlibris: schools, techniques, main characteristics. The International Circle of Educational Institutes for Graphic Arts: Technology and Management. 13, 29-41 [in English].
34. Romanenkova, J., Bratus, I., Varyvonchyk, A., Sharikov, D., Karpenko, O., Tkachuk, O. (2022). Computer technologies as a method to create a contemporary ex-libris. Journal computer science & network security. 22 (11), 71-76 [in English].
35. Romanenkova, J., Bratus, I., Mykhalchuk, V., Gunka, A. (2021). Lvov ex-libris school as the traditions keeper of the intaglio printing techniques in the Ukrainian graphic arts at the turn of the XXth and XXIth centuries. Revista Inclusiones. 8, 321-331 [in English].
36. Romanenkova, J., Paliychuk, A., Mykhalchuk, V. (2021). Kiev ex-libris school as a xylography traditions keeper in printmaking of modern Ukraine. Journal of Graphic Engineering and Design. 12 (3), 39-45 [in English].